

Downloaded via the EU tax law app / web

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

19 martie 2013(*)

„Recursuri – Ajutoare de stat – Măsuri financiare în favoarea France Télécom – Proiect de împrumut din partea acționarilor – Declarații publice ale unui membru al guvernului francez – Decizie prin care ajutorul este declarat incompatibil cu piața comună și prin care nu se dispune recuperarea acestuia – Noțiunea de ajutor de stat – Noțiunea de avantaj economic – Noțiunea de angajare a resurselor de stat”

În cauzele conexe C-399/10 P și C-401/10 P,

având ca obiect două recursuri formulate în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, introduse la 4 și, respectiv, la 3 august 2010,

Bouygues SA, cu sediul în Paris (Franța),

Bouygues Télécom SA, cu sediul în Boulogne-Billancourt (Franța),

reprezentate de C. Baldon, de J. Blouet-Gaillard, de J. Vogel, de F. Sureau și de D. Theophile, avocats,

recurente,

celelalte părți din procedură fiind:

Comisia Europeană, reprezentată de C. Giolito, de D. Grespan și de S. Thomas, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârât în primă instanță,

Republica Franceză, reprezentată de G. de Bergues și de J. Gstalter, în calitate de agenți,

reclamant în primă instanță,

susținut de:

Republica Federală Germania, reprezentată de T. Henze și de J. Möller, în calitate de agenți, asistați de U. Soltész, Rechtsanwalt,

intervenient în recurs,

France Télécom SA, cu sediul în Paris, reprezentată inițial de S. Hautbourg, de S. Quesson și de L. Olza Moreno, avocats, și ulterior de S. Hautbourg și de S. Quesson, avocats,

Association française des opérateurs de réseaux et services de télécommunications (AFORS Télécom), cu sediul în Paris,

reclamante în primă instanță,

și

Comisia Europeană, reprezentată de C. Giolito, de D. Grespan și de S. Thomas, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

recurentă,

celelalte părți din procedură fiind:

Republica Franceză, reprezentată de G. de Bergues și de J. Gstalter, în calitate de agenți,

reclamantă în primă instanță,

susținută de:

Republica Federală Germania, reprezentată de T. Henze și de J. Möller, în calitate de agenți, asistați de U. Soltész, avocat,

intervenientă în recurs,

Bouygues SA, cu sediul în Paris,

Bouygues Télécom SA, cu sediul în Boulogne-Billancourt,

reprezentate de C. Baldon, de J. Blouet-Gaillard, de J. Vogel, de F. Sureau și de D. Theophile, avocați,

France Télécom SA, cu sediul în Paris, reprezentată inițial de S. Hautbourg, de S. Quesson și de L. Olza Moreno, avocați, și ulterior de S. Hautbourg și de S. Quesson, avocați,

Association française des opérateurs de réseaux et services de télécommunications (AFORS Télécom), cu sediul în Paris,

reclamantă în primă instanță,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnul K. Lenaerts, vicepreședinte, domnii A. Tizzano, M. Ilešič, J. Malenovský, președinți de cameră, domnii U. Lohmus, E. Levits, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev (raportor), J.-J. Kasel și M. Safjan, judecători,

avocat general: domnul P. Mengozzi,

grefier: doamna A. Impellizzeri, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 13 martie 2012,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 28 iunie 2012,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin recursurile formulate, Bouygues SA și Bouygues Télécom SA (denumite în continuare, împreună, „societățile Bouygues”), pe de o parte, precum și Comisia Europeană, pe de altă parte, solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 21 mai 2010, Franța și alții/Comisia (T-425/04, T-444/04, T-450/04 și T-456/04, Rep., p. II-2099, denumită în continuare „hotărârea

atacat?”), prin care acesta, pe de o parte, a anulat articolul 1 din Decizia 2006/621/CE a Comisiei din 2 august 2004 privind ajutorul de stat pus în aplicare de Franța în favoarea France Télécom (JO 2006, L 257, p. 11, denumit în continuare „decizia în litigiu”) și, pe de altă parte, a declarat că nu era necesară pronunțarea cu privire la cererile de anulare a articolului 2 din această decizie.

Istoricul cauzei

Contextul general al cauzei

2 France Télécom SA (denumit în continuare „FT”), operator și furnizor de rețele și de servicii de telecomunicații, a fost constituit în 1991 sub forma unei persoane juridice de drept public și are, începând de la 31 decembrie 1996, statutul de societate pe acțiuni. Din octombrie 1997, FT este cotate la bursă. În anul 2002, participarea statului francez la capitalul FT se ridică la 56,45 %, restul fiind împărțit între public (32,25 %), întreprindere (8,26 %) și salariații întreprinderii (3,04 %).

3 În primul trimestru al anului 2002, FT a publicat situația financiară pentru anul 2001, care înregistra o datorie netă de 63,5 miliarde de euro și o pierdere de 8,3 miliarde de euro.

4 În perioada martie-iunie 2002, agențiile de rating Moody’s și Standard & Poor’s (denumit în continuare „S & P”) au coborât ratingul FT, coborând totodată și perspectiva de rating a acesteia la negativ. Mai precis, la 24 iunie 2002, Moody’s a coborât ratingul notelor de credit pe termen scurt și pe termen lung ale FT la ultima poziție a nivelului investițiilor sigure („investment grade”). Totodată, cursul acțiunilor FT a înregistrat o scădere semnificativă.

5 Cu privire la situația financiară a FT, ministrul francez al economiei, finanțelor și industriei a declarat în esență, într-un interviu publicat la 12 iulie 2002 în cotidianul *Les Échos* (în continuare, „declarația din 12 iulie 2002”), că, dacă FT ar avea probleme de finanțare, statul francez va lua măsurile necesare pentru ca aceste dificultăți să fie depășite.

6 În aceeași zi, S & P a coborât ratingul notelor de credit pe termen lung ale FT la ultima poziție a nivelului investițiilor sigure, indicând că această poziție era păstrată doar datorită declarațiilor furnizate de statul francez referitoare la FT.

7 La 12 septembrie 2002, autoritățile franceze au anunțat că acceptaseră demisia președintelui-director general al FT.

8 La 13 septembrie 2002, FT a publicat situația financiară semestrială, care confirma că, la 30 iunie 2002, fondurile proprii consolidate ale FT deveniseră negative atingând nivelul de 440 de milioane de euro și că datoria sa netă se ridică la 69,69 miliarde de euro, din care 48,9 miliarde de euro reprezentau datorii constând în obligațiuni a căror rambursare ajungea la scadență în cursul anilor 2003-2005.

9 Într-un comunicat de presă din 13 septembrie 2002 referitor la situația financiară a FT, autoritățile franceze au declarat, în esență, că statul francez va contribui la creșterea fondurilor proprii ale FT și că va lua, dacă este necesar, măsurile care să permită FT evitarea oricărei probleme de finanțare.

10 În aceeași zi, agenția Moody’s a modificat perspectiva datoriei FT de la negativ la stabil ca urmare a confirmării angajamentului statului francez de susținere a FT.

11 La 2 octombrie 2002, a fost numit un nou președinte-director general al FT. Comunicatul de presă prin care a fost anunțată această numire a confirmat, în esență, declarația care figura în comunicatul de presă din 13 septembrie 2002 menționat la punctul 9 din prezenta hotărâre.

12 La 4 decembrie 2002, cu ocazia consiliului de administrație al FT, noua conducere a FT a prezentat un plan de acțiune intitulat „Ambiție France Télécom 2005” (denumit în continuare „planul Ambiție 2005”), care viza în esență reechilibrarea bilanșului FT printr-o creștere cu 15 miliarde de euro a fondurilor proprii.

13 Prezentarea planului Ambiție 2005 a fost însoțită de un comunicat de presă al ministrului economiei, finanțelor și industriei din 4 decembrie 2002 (denumit în continuare „anunțul din 4 decembrie 2002”), având următorul cuprins:

„Ministrul economiei [...] confirmă susținerea statului [francez] pentru planul de acțiune aprobat de consiliul de administrație al [FT] la 4 decembrie [2002]. 1) Grupul [FT] constituie un ansamblu industrial coerent ale cărui performanțe sunt remarcabile. Cu toate acestea, [FT] trebuie să facă față astăzi unei structuri financiare dezechilibrate, unor nevoi de fonduri proprii și de refinanțare pe termen mediu. Această situație rezultă din eșecul unor investiții anterioare, hazardate și realizate în momentul maxim al «bulei» financiare și, mai general, din inversarea situației pieșelor. Imposibilitatea [FT] de a-și finanța dezvoltarea altfel decât prin îndatorare a agravat această situație. 2) Statul [francez], acționar majoritar, a cerut noii conduceri să restabilească echilibrul financiar al [FT], menținând totodată integritatea grupului [...] 3) Înțelegându-se seama de planul de acțiune elaborat de conducere și de perspectivele de câștig, statul [francez] va participa la creșterea fondurilor proprii cu 15 miliarde de euro proporțional cu partea din capital pe care o deține, cu alte cuvinte, o investiție de 9 miliarde de euro. Statul [francez] acționar intenționează să acționeze astfel ca un investitor avizat. [FT] va defini modalitățile și calendarul precis de creștere a fondurilor sale proprii. Guvernul [francez] dorește ca această operațiune să se deruleze înându-se cât mai mult seama de situația acționarilor individuali și a salariiștilor acționari ai [FT]. Pentru a da [FT] posibilitatea de a lansa o operațiune de piață la momentul cel mai oportun, statul [francez] este gata să anticipeze participarea sa la creșterea fondurilor proprii, prin intermediul unui împrumut din partea acționarilor, remunerat în condițiile pieșei, pus la dispoziția [FT]. 4) Entreprise de recherches et d'activités pétrolières (ERAP) (Întreprinderea de Cercetare și Activități Petroliere, denumită în continuare «ERAP»), instituție publică industrială și comercială, i se va transfera integralitatea participăției statului [francez] în cadrul [FT]. Aceasta se va împrumuta pe piețele financiare pentru a finanța partea statului [francez] în creșterea fondurilor proprii ale [FT].”

14 La 11 și 12 decembrie 2002, FT a lansat două emisiuni succesive de obligațiuni, pentru suma totală de 2,9 miliarde de euro.

15 La 17 decembrie 2002, S & P a precizat că, începând din luna iulie 2002, susținerea statului francez reprezentase unul dintre factorii-cheie pentru care ratingul FT a fost menținut la nivelul de investiție sigură și că anunțul său referitor la împrumutul din partea acționarilor și la angajamentul de a subscrie, proporțional cu participarea sa, la o operațiune de recapitalizare de 15 miliarde de euro confirmase această susținere.

16 La 20 decembrie 2002, ERAP a comunicat societății FT un proiect parafat și semnat de contract de împrumut din partea acționarilor (denumit în continuare „oferta de împrumut din partea acționarilor”). FT nu a semnat acest proiect de contract, iar oferta de împrumut din partea acționarilor nu a fost niciodată executată.

17 La 15 ianuarie 2003, FT a realizat împrumuturi sub formă de emisiuni de obligațiuni în

valoare total? de 5,5 miliarde de euro. Aceste împrumuturi sub form? de obliga?iuni nu erau acoperite de o asigurare sau de o garan?ie de stat. La 10 februarie 2003, FT a reînnoit o parte dintr-un credit sindicalizat scadent de 15 miliarde de euro.

18 La 4 martie 2003, a fost lansat? opera?iunea de cre?tere a fondurilor proprii preconizat? prin planul Ambi?ie 2005. La 24 martie 2003, FT a efectuat o majorare de capital de 15 miliarde de euro. Statul francez a participat la aceast? opera?iune cu 9 miliarde de euro, propor?ional cu partea de?inut? în capitalul social al FT. Aceast? opera?iune a fost finalizat? la 11 aprilie 2003.

19 FT a încheiat exerci?iul 2002 cu o pierdere de aproximativ 21 de miliarde de euro ?i cu o datorie financiar? net? de aproximativ 68 de miliarde de euro. Situa?ia financiar? a exerci?iului 2002 publicat? de FT la 5 martie 2003 afi?a o cre?tere a cifrei de afaceri cu 8,4 %, a rezultatului din exploatare înainte de amortizare cu 21,1 % ?i a rezultatului din exploatare cu 30,9 %. La 14 aprilie 2003, statul francez de?inea 58,9 % din capitalul FT, din care 28,6 % prin intermediul ERAP.

Procedura administrativ? ?i decizia în litigiu

20 Republica Francez? a notificat Comisiei, la 4 decembrie 2002, m?surile financiare prev?zute de planul Ambi?ie 2005, inclusiv oferta de împrumut din partea ac?ionarilor.

21 La 22 ianuarie 2003, societ??ile Bouygues, dou? societ??i de drept francez, dintre care Bouygues Télécom SA activeaz? pe pia?a francez? a telefoniei mobile, au sesizat Comisia cu o plângere privind, printre altele, dou? ajutoare despre care se pretindea c? ar fi fost acordate societ??ii FT de c?tre statul francez constând, pe de o parte, în declara?iile publice efectuate de autorit??ile franceze în favoarea FT începând din luna iulie 2002 (denumite în continuare „declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002”) ?i, pe de alt? parte, în anun?ul din 4 decembrie 2002 privind oferta de împrumut din partea ac?ionarilor în valoare de 9 miliarde de euro.

22 La 12 martie 2003, decizia Comisiei de a deschide procedura oficial? de investigare prev?zut? la articolul 88 alineatul (2) CE cu privire, printre altele, la m?surile financiare puse în aplicare de statul francez în sus?inerea FT (denumit? în continuare „decizia de a deschide procedura oficial? de investigare”) a fost publicat? în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* (JO C 57, p.5).

23 La 3 august 2004, Comisia a notificat autorit??ilor franceze decizia în litigiu. Articolul 1 din aceast? decizie prevede c? „[î]mprumutul din partea ac?ionarilor pe care [Republica Francez?] l-a acordat [FT] în decembrie 2002 sub form[a] unei linii de credit de 9 miliarde de euro, plasat în contextul declara?iilor [...] efectuate începând [din luna] iulie 2002, constituie un ajutor de stat incompatibil cu pia?a comun?”. Potrivit articolului 2 din aceast? decizie, „ajutorul prev?zut la articolul 1 nu trebuie s? fac? obiectul unei recuper?ri”.

24 În considerentele (17)-(26) ale deciziei men?ionate, Comisia a constatat c?, înc? din iunie 2002, situa?ia financiar? a FT era caracterizat? de grave probleme structurale ?i prezenta un bilan? dezechilibrat. Din cuprinsul considerentului (37) al aceleia?i decizii reiese c?, la data declara?iei din 12 iulie 2002, agen?iile de rating S & P ?i Moody's erau preg?tite s? coboare ratingul datoriei FT la nivelul unei obliga?iuni speculative („junk bond”).

25 În considerentul (39) al deciziei în litigiu, Comisia a considerat astfel c?, în luna iulie 2002, FT f?cea obiectul unei crize de încredere, care amenin?a s? împiedice finan??rile preconizate ?i s? creeze riscuri privind lichiditatea sa în 2003. Aceasta a precizat în special în considerentele (212) ?i (222) ale acestei decizii c?, având în vedere comunicatele de pres? ale autorit??ilor

franceze din 13 septembrie și din 2 octombrie 2002, agențiile de rating Moody's și S & P și-ar fi modificat aprecierea referitoare la gestiunea datoriei FT și ar fi constatat o creștere a încrederii pieței.

26 În considerentele (185)-(187) ale deciziei în litigiu, Comisia a arătat că măsurile luate în luna decembrie 2002, care au făcut obiectul notificării, fuseseră precedate, printre altele, de declarațiile din luna iulie 2002 și a apreciat că aceste declarații au produs un impact asupra percepției piețelor și a actorilor economici cu privire la situația FT în luna decembrie 2002. Comisia a considerat că declarațiile menționate și măsurile notificate puteau fi, prin urmare, analizate ca un tot.

27 În considerentele (188), (189), precum și (203)-(219) ale deciziei menționate, această instituție a precizat că, în opinia sa, declarația din 12 iulie 2002 a avut fără îndoială un efect asupra piețelor și a conferit un avantaj economic societății FT. Cu toate acestea, în urma analizării unor numeroase argumente juridice, Comisia a considerat că nu dispunea de suficiente elemente care să îi permită să demonstreze că această declarație era de natură să angajeze cel puțin potențial resurse de stat.

28 În schimb, în considerentele (194)-(196) ale deciziei în litigiu, Comisia a reținut că oferta de împrumut din partea acționarilor a acordat un avantaj în favoarea FT și a angajat cel puțin potențial resurse de stat. Astfel, pe de o parte, această ofertă ar fi permis societății FT să își sporească mijloacele de finanțare și să liniștească piața în ceea ce privește capacitatea sa de a face față scadențelor sale. Pe de altă parte, a fost creată o potențială sarcină suplimentară asupra resurselor de stat prin anunțarea punerii la dispoziție a împrumutului din partea acționarilor, însoțită de îndeplinirea condițiilor prealabile acestei puneri la dispoziție, prin aparența creată pieței că acest împrumut fusese pus la dispoziție în mod efectiv și, în cele din urmă, prin transmiterea ofertei de împrumut din partea acționarilor.

29 În considerentele (197)-(201) ale deciziei în litigiu, Comisia a reținut de asemenea că, în sectorul concurențial al telecomunicațiilor, avantajele precum cele de care ar fi beneficiat FT denaturează sau amenință să denatureze concurența într-un mod deosebit de clar și că acestea sunt susceptibile să afecteze schimburile comerciale dintre statele membre.

30 În considerentele (203)-(256) ale deciziei în litigiu, Comisia a considerat că, în lumina impactului avut asupra pieței în special de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, măsurile notificate nu au respectat criteriul investitorului privat avizat în economia de piață și nici criteriile privind salvarea și restructurarea întreprinderilor aflate în dificultate. Prin urmare, aceasta a concluzionat că măsurile vizate reprezentau un ajutor de stat incompatibil cu piața comună.

31 Cu toate acestea, având în vedere imposibilitatea de a stabili cu precizie impactul acestui ajutor, precum și noutatea analizei globale a elementelor ajutorului menționat, altele decât oferta de împrumut din partea acționarilor, sub aspectul compatibilității cu normele în materie de ajutoare de stat, Comisia a considerat, în considerentele (257)-(264) ale deciziei menționate, că respectarea dreptului la apărare și principiul protecției încrederii legitime se opun recuperării sale.

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

32 Prin acțiunile introduse la Tribunal, Republica Franceză, FT și societățile Bouygues au solicitat anularea deciziei în litigiu, iar Association française des opérateurs de réseaux et services de télécommunications (AFORS Télécom) a solicitat anularea în parte a acestei decizii.

33 În susținerea cererii lor de anulare a articolului 1 din decizia în litigiu, Republica Franceză și FT au invocat, printre altele, un al doilea motiv, întemeiat pe erori în aplicarea, în cazul măsurilor

notificate, a no?iunii de ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, și un al treilea motiv, întemeiat pe erori v?dite în aprecierea con?inutului și/sau a pretinselor efecte ale declara?iilor efectuate începând din luna iulie 2002.

34 În sus?inerea cererii lor de anulare a articolului 1 din decizia în litigiu în m?sura în care Comisia ar fi refuzat să califice declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002, luate separat sau împreună, drept ajutoare de stat, societ??ile Bouygues au invocat un prim motiv, întemeiat pe o înc?lcare a articolului 87 alineatul (1) CE, și un al doilea motiv, întemeiat pe o contradic?ie și pe o motivare insuficientă, contrare articolului 253 CE.

35 În hot?rârea atacată, Tribunalul a examinat împreună motivele men?ionate, în m?sura în care acestea privesc no?iunea de ajutor de stat.

36 La punctele 126-133 din hot?rârea men?ionată, Tribunalul a respins printre altele argumenta?ia Comisiei potrivit c?reia cererea societ??ilor Bouygues de anulare a articolului 1 din decizia în litigiu în m?sura în care Comisia ar fi refuzat să califice declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002 drept ajutoare de stat era inadmisibilă ca urmare a lipsei interesului de a exercita ac?iunea, întrucât acestea din urmă ar pune în discu?ie numai motivarea deciziei în litigiu și nu ar putea ob?ine un beneficiu suplimentar din constatarea faptului că declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002 constituiau de asemenea un ajutor de stat.

37 Cu privire la fond, la punctul 215 din hot?rârea atacată, Tribunalul a ar?tat că, pentru ca o m?sură să fie calificată drept ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, trebuie, printre altele, ca aceasta să implice un avantaj, care poate lua forme diverse, care decurge în mod direct sau indirect din resurse de stat.

38 La punctul 262 din hot?rârea men?ionată, Tribunalul a statuat că există o cerin?? de conexitate între avantajul identificat și angajarea de resurse de stat, avantajul men?ionat trebuind să fie strâns legat de o sarcină corespunzătoare ce grevează bugetul de stat sau de crearea, în temeiul unor obliga?ii care din punct de vedere juridic au caracter obligatoriu, asumate de stat, a unui risc economic suficient de concret pentru acest buget.

39 La punctul 231 din hot?rârea atacată, Tribunalul a definit no?iunea de avantaj în sensul că presupune că interven?ia statului trebuie să aibă drept consecin?? o îmbun??ire a pozi?iei economice și/sau financiare a beneficiarului.

40 În spe??, Tribunalul a statuat, la punctul 259 din hot?rârea atacată, că Comisia a demonstrat că, în ansamblul lor, declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002, inclusiv anun?ul din 4 decembrie 2002, implicau acordarea unui avantaj în favoarea FT în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

41 În schimb, la punctul 257 din hot?rârea men?ionată, Tribunalul a decis că Comisia nu a demonstrat existen?a unui avantaj suplimentar și distinct care să decurgă din oferta de împrumut din partea ac?ionarilor, a c?rei transmitere la 20 decembrie 2002 nu a fost făcută publică, dat fiind că declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002 și în special anun?ul din 4 decembrie 2002 oferiseră societ??ii FT posibilitatea de a-și refinan?a datoriile în limita a 9 miliarde de euro în condi?iile aplicabile, în acea perioadă, pe pia?a obligatară.

42 În continuare, Tribunalul a analizat aspectul dacă avantajul identificat de Comisie decurgea din resurse de stat.

43 În această privin??, la punctele 269-289 din hot?rârea atacată, Tribunalul a considerat printre altele că declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002 nu pot fi asimilate unei garan?ii

și nu pot fi interpretate în sensul expunerii resurselor statului francez unui risc care să reprezinte un transfer de resurse de stat și a respins cererea societăților Bouygues de anulare a articolului 1 din decizia în litigiu în măsura în care Comisia ar fi refuzat să califice declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 drept ajutoare de stat.

44 În ceea ce privește anunțul din 4 decembrie 2002, Tribunalul a considerat, la punctul 293 din hotărârea atacată, că nici Comisia, nici societățile Bouygues nu au susținut că acest anunț conținea, în sine, un angajament suficient de precis, ferm și necondiționat care să permită să se constate prezența unui transfer de resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. În plus, la punctele 294-298 din hotărârea menționată, Tribunalul a apreciat că Comisia nu a demonstrat că anunțul din 4 decembrie 2002 implica un transfer de resurse de stat.

45 În ceea ce privește oferta de împrumut din partea acționarilor, Tribunalul a considerat la punctul 299 din hotărârea atacată că, în măsura în care Comisia nu a stabilit suficient un avantaj care să decurgă din aceasta, nu este posibil, cu atât mai mult, ca Tribunalul să constate existența unui transfer de resurse de stat care ar fi conex acestui avantaj.

46 La punctele 302-309 din hotărârea atacată, Tribunalul a examinat în continuare dacă Comisia ar fi putut totuși constata, în temeiul unei analize globale a declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, a anunțului din 4 decembrie 2002 și a ofertei de împrumut din partea acționarilor, existența unui avantaj economic care decurge din resurse de stat.

47 În această privință, pe de o parte, Tribunalul a considerat la punctul 304 din hotărârea menționată că, întrucât declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu presupuneau anticiparea unui sprijin financiar specific asemănător celui concretizat în luna decembrie 2002, anunțul din 4 decembrie 2002 a reprezentat o ruptură importantă în succesiunea evenimentelor care au condus la refinanșarea FT.

48 Pe de altă parte, Tribunalul a statuat la punctul 309 din hotărârea atacată că, deși Comisiei îi era permis să țină seama de ansamblul evenimentelor care au precedat anunțul din 4 decembrie 2002 pentru a defini avantajul rezultat din restabilirea încrederii piețelor financiare și din ameliorarea condițiilor de refinanșare a FT, acest avantaj „nu are drept contrapartidă o diminuare corespunzătoare a bugetului de stat sau un risc economic suficient de concret privind sarcini care să greveze acest buget. În special, acest avantaj este distinct de cel pe care [oferta] de împrumut din partea acționarilor [...] este susceptibil să îl implice și pe care decizia [în litigiu] a omis să îl stabilească suficient”.

49 În consecință, Tribunalul a reținut, la punctul 310 din hotărârea atacată, încălcare de către Comisie a noțiunii de ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE atunci când a considerat că oferta de împrumut din partea acționarilor, plasată în contextul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, implica acordarea în favoarea FT a unui avantaj care rezulta dintr-un transfer de resurse de stat și a anulat articolul 1 din decizia în litigiu.

Procedura în fața Curții

50 Prin actul depus la grefa Curții la 20 decembrie 2010, Republica Federală Germania a formulat o cerere de intervenție în cauzele C-399/10 P și C-401/10 P, în susținerea concluziilor Republicii Franceze.

51 Prin Ordonanța din 28 februarie 2011, președintele Curții a admis cererea de intervenție a Republicii Federale Germania în cauzele C-399/10 P și C-401/10 P.

52 Prin Ordonanța din 8 septembrie 2011, acesta a conexas cele două cauze pentru buna

desfășurarea a procedurii orale și în vederea pronunțării hotărârii.

Concluziile părților

53 Societățile Bouygues solicită Curții:

- anularea hotărârii atacate,
- soluționarea fondului cauzei și anularea articolului 1 din decizia în litigiu în măsura în care nu califică drept ajutoare de stat declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, precum și a articolului 2 din această decizie în măsura în care nu obligă Republica Franceză să recupereze de la FT ajutorul constatat,
- în subsidiar, în cazul în care Curtea ar considera că litigiul nu este în stare de judecată, trimiterea cauzei la Tribunal și
- obligarea Comisiei, a FT, a Republicii Franceze și a Republicii Federale Germania la plata cheltuielilor de judecată.

54 Comisia solicită Curții:

- anularea hotărârii atacate în măsura în care aceasta a anulat articolul 1 din decizia în litigiu și a obligat-o să suporte propriile cheltuieli de judecată, precum și pe cele efectuate de Republica Franceză și de FT,
- trimiterea cauzei la Tribunal spre rejudecare și
- soluționarea odată cu fondul a cererii privind cheltuielile de judecată.

55 FT solicită Curții:

- respingerea recursurilor,
- în caz contrar, trimiterea cauzei la Tribunal spre rejudecare,
- admiterea, în ipoteza în care hotărârea atacată este anulată fără trimiterea cauzei spre rejudecare la Tribunal, în tot sau în parte, a concluziilor sale prezentate în primă instanță și
- obligarea societăților Bouygues și a Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

56 Republica Franceză solicită Curții:

- respingerea recursurilor,
- în caz contrar, trimiterea cauzei la Tribunal spre rejudecare,
- în ipoteza în care Curtea ar refuza să trimită cauza la Tribunal spre rejudecare, admiterea în tot sau în parte a concluziilor sale prezentate în primă instanță și
- obligarea societăților Bouygues și a Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

57 Republica Federală Germania intervine în susținerea concluziilor Republicii Franceze și solicită Curții obligarea societăților Bouygues și a Comisiei, în plus, la suportarea cheltuielilor sale de judecată.

Cu privire la recursuri

58 Societățile Bouygues invocă două motive în susținerea recursului lor.

59 În această privință, trebuie amintit că, în fața Tribunalului, societățile Bouygues, pe de o parte, au introdus o acțiune care viza anularea articolului 1 din decizia în litigiu în măsura în care Comisia ar fi refuzat să califice declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 drept ajutoare de stat și anularea articolului 2 din această decizie (cauza T-450/04), precum și, pe de altă parte, au intervenit în susținerea concluziilor prezentate de Comisie în cadrul acțiunii introduse de FT care viza anularea aceleiași decizii (cauza T-444/04).

60 Prin hotărârea atacată, Tribunalul, mai întâi, a declarat admisibilă, dar neîntemeiată cererea societăților Bouygues având ca obiect anularea articolului 1 din decizia în litigiu în măsura în care Comisia ar fi refuzat să califice declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 drept ajutoare de stat (cauza T-450/04), apoi a declarat admisibilă și întemeiată cererea FT având ca obiect anularea integrală a articolului 1 din decizia menționată (cauza T-444/04) și, în sfârșit, a hotărât că, în aceste condiții, nu mai era necesară pronunțarea, printre altele, asupra cererii societăților Bouygues având ca obiect anularea articolului 2 din aceeași decizie.

61 Astfel, primul motiv de recurs al societăților Bouygues privește aprecierea efectuată de Tribunal în cauza T-450/04 și se întemeiază pe erori comise de Tribunal atunci când le-a respins argumentația prin care urmau să stabilească faptul că Comisia săvârșise o eroare de drept prin omisiunea de a califica drept ajutoare de stat declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002.

62 Al doilea motiv privește aprecierea efectuată de Tribunal în cauza T-444/04 și se întemeiază pe erori de drept săvârșite de Tribunal atunci când a anulat decizia în litigiu în măsura în care aceasta califică drept ajutoare de stat anunțul din 4 decembrie 2002 și oferta de împrumut din partea acționarilor, luate împreună. Acest motiv se împarte în două aspecte întemeiate, primul, pe o eroare de drept privind legătura necesară dintre avantajul acordat și angajarea de resurse de stat, iar cel de al doilea, pe o eroare de drept referitoare la aspectul dacă oferta de împrumut din partea acționarilor acorda un avantaj în favoarea FT.

63 Comisia invocă trei motive în susținerea recursului, dintre care primul se întemeiază pe o motivare contradictorie a hotărârii atacate.

64 Al doilea motiv se întemeiază pe erori de drept săvârșite de Tribunal atunci când a anulat decizia în litigiu în măsura în care aceasta califică drept ajutoare de stat anunțul din 4 decembrie 2002 și oferta de împrumut din partea acționarilor, luate împreună. Acest motiv se împarte în patru aspecte întemeiate, primul, pe o eroare de drept privind legătura necesară dintre avantajul acordat și angajarea de resurse de stat, al doilea, pe o eroare de drept referitoare la angajarea de resurse de stat prin anunțul din 4 decembrie 2002 și prin oferta de împrumut din partea acționarilor, luate împreună, al treilea, pe o eroare de drept referitoare la analiza avantajului în favoarea FT, rezultat din neluarea în considerare a aplicării de către Comisie a criteriului investitorului privat avizat, și, al patrulea, pe o nerespectare a marjei de apreciere de care beneficiază Comisia atunci când efectuează analize economice complexe.

65 Al treilea motiv se întemeiază pe o interpretare eronată și pe o denaturare a deciziei în litigiu.

66 În primul rând, trebuie analizat primul motiv al societăților Bouygues referitor la calificarea drept ajutoare de stat a declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 și, în al doilea rând,

împreună, primul aspect al celui de al doilea motiv al societăților Bouygues și primul aspect al celui de al doilea motiv al Comisiei, întemeiate pe erori de drept referitoare la calificarea drept ajutoare de stat a anunșului din 4 decembrie 2002 și a ofertei de împrumut din partea acționarilor, luate împreună.

Cu privire la primul motiv al societăților Bouygues, referitor la calificarea drept ajutoare de stat a declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002

67 Primul motiv de recurs al societăților Bouygues se întemeiază pe o interpretare prea restrictivă a noțiunii de ajutor de stat, pe o denaturare a dreptului francez și pe o eroare în încadrarea juridică a situației de fapt, despre care se pretinde că au fost sârviite de Tribunal atunci când a respins argumentația lor prin care urmăreau dovedirea sârviirii de către Comisie a unei erori de drept prin refuzul calificării drept ajutoare de stat a declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002.

68 În această privință, trebuie amintit că, în cauza T-450/04, societățile Bouygues au solicitat, printre altele, anularea articolului 1 din decizia în litigiu în măsura în care acesta conține o respingere implicită a argumentației lor, prezentată atât în cuprinsul plângerii înaintate Comisiei la 22 ianuarie 2003, cât și în cursul procedurii administrative, potrivit cererii declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 constituie, prin ele însele, ajutoare de stat.

69 La punctele 36 și 43 din prezenta hotărâre s-a arătat, după cum reiese și de la punctele 133 și 325 din hotărârea atacată, că Tribunalul a declarat această cerere admisibilă, dar neîntemeiată.

70 În această privință, trebuie să se constate mai întâi că, în special din descrierea detaliată a măsurilor vizate, care figurează în considerentele (39)-(57) ale deciziei de inițiere a procedurii oficiale de investigare, reiese că această decizie privește exclusiv măsurile notificate și că, prin urmare, Comisia, prin decizia menționată, nu a invitat părțile interesate să prezinte observații cu privire la aspectul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituie, prin ele însele, un ajutor de stat.

71 Or, potrivit articolului 4 alineatul (4), articolului 6 alineatul (1) și articolului 13 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului [88 CE] (JO L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41), o asemenea decizie și o asemenea invitație sunt necesare atât pentru a determina obiectul procedurii administrative, cât și pentru a asigura o informare cât mai completă a Comisiei.

72 Astfel, întrucât Comisia nu a adoptat nicio decizie complementară de natură să extindă obiectul procedurii administrative care a condus la adoptarea deciziei în litigiu la aspectul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituiau, prin ele însele, un ajutor de stat, rezultatul că această instituție nu a dat curs, prin decizia de a iniția procedura oficială de investigare, acestui element din plângerea pe care i-au adresat-o la 22 ianuarie 2003 societățile Bouygues.

73 În continuare, din considerentul (185) al deciziei în litigiu reiese că obiectul acesteia privește împrumutul din partea acționarilor care fusese notificat Comisiei și că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu sunt luate în considerare decât în măsura în care sunt în mod obiectiv relevante pentru aprecierea împrumutului în cauză. Astfel, Comisia a examinat declarațiile în cauză numai în măsura în care ele constituie contextul acestei ultime măsuri.

74 În plus, Comisia a ar?tat, în considerentele (188), (189), (218) ?i (219) ale deciziei în litigiu, c? nu dispunea de suficiente elemente care s? îi permit? exprimarea unei pozi?ii cu privire la aspectul dac? declara?iile men?ionate constituiau, prin ele însele, un ajutor de stat.

75 În sfâr?it, din cuprinsul articolului 1 din decizia în litigiu reiese c? aceasta se limiteaz? la calificarea împrumutului din partea ac?ionarilor drept de ajutor de stat incompatibil cu pia?a comun? ?i c? men?ioneaz? declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002 ca fiind doar contextul ajutorului constatat.

76 În aceste condi?ii, trebuie s? se constate c? decizia în litigiu nu exprim? o pozi?ie privind plângerea societ??ilor Bouygues în m?sura în care acestea pretind c? declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002 constituie, prin ele însele, un ajutor de stat.

77 În consecin??, Tribunalul a s?vâr?it o eroare de drept atunci când a statuat, la punctele 128 ?i 131 din hot?rârea atacat?, c? articolul 1 din decizia în litigiu implic? refuzul Comisiei de a califica declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002 drept ajutoare de stat. Lipsa unei lu?ri de pozi?ie din partea Comisiei în privin?a calific?rii acestor declara?ii, ca atare, drept ajutoare de stat în urma plângerii societ??ilor Bouygues nu poate, astfel, s? fie asimilat? în sine unei decizii de respingere a preten?iilor acestor societ??.

78 Procedând astfel, Tribunalul a efectuat o apreciere cu privire la aspecte asupra c?rora Comisia nu se pronun?ase înc? ?i a creat o confuzie între diferitele faze ale procedurilor administrative ?i juridic?ionale, care este incompatibil? cu sistemul de repartizare a competen?elor între Comisie ?i Curte ?i cu cel al c?rilor de atac prev?zute de Tratatul FUE, precum ?i cu cerin?ele unei bune administr?ri a justi?iei (a se vedea în acest sens Hot?rârea din 11 noiembrie 1981, IBM/Comisia, 60/81, Rec., p. 2639, punctul 20).

79 În consecin??, primul motiv de recurs, care vizeaz? erori de drept pe care Tribunalul le-ar fi s?vâr?it în cadrul aprecierii legalit??ii pretinsului refuz al Comisiei de a califica declara?iile efectuate începând din luna iulie 2002 drept ajutoare de stat, este inoperant.

Cu privire la primul aspect al celui de al doilea motiv al societ??ilor Bouygues ?i la primul aspect al celui de al doilea motiv al Comisiei, întemeiate pe erori de drept privind calificarea drept ajutoare de stat a anun?ului din 4 decembrie 2002 ?i a ofertei de împrumut din partea ac?ionarilor, luete împreun?

Argumentele p?r?ilor

80 În primul rând, societ??ile Bouygues ?i Comisia sus?in c? Tribunalul a solicitat în mod eronat, în vederea constat?rii existen?ei unui ajutor de stat, o conexitate, o leg?tur? strâns?, o echivalen?? ?i o coresponden?? între avantajul identificat ?i angajarea de resurse de stat. Astfel, din jurispruden?? ar reie?i c? leg?tura în cauz? poate fi indirect? ?i c? o asemenea echivalen?? sau coresponden?? nu este necesar?.

81 În al doilea rând, acestea consider? c? maniera în care Tribunalul a conceput această leg?tur? încalc? principiul potrivit c?ruia articolul 107 alineatul (1) TFUE nu distinge în func?ie de cauzele sau de obiectivele interven?iilor statului, ci le define?te în func?ie de efectele lor. Potrivit societ??ilor Bouygues, în prezen?a unei succesiuni de m?suri care se înscriu în aceea?i strategie de interven?ie în favoarea unei întreprinderi, precum cea din prezenta cauz?, leg?tura de conexitate dintre avantaj ?i utilizarea resurselor de stat trebuie analizat? în mod global, luând în considerare interven?ia prin prisma caracterului unitar ?i a continuit??ii sale.

82 Comisia precizează că măsurile strâns legate între ele care, luate separat, ar putea să nu fie supuse controlului ajutoarelor de stat trebuie să fie examinate împreună atunci când produc un efect de denaturare important a concurenței. Astfel, potrivit Comisiei, dacă este apreciat în contextul creat de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, împrumutul din partea acționarilor constituie un ajutor de stat.

83 FT și Republica Franceză susțin, mai întâi, că noțiunea de ajutor de stat impune o legătură de conexitate suficient de strânsă între un avantaj pentru o întreprindere și o sarcină financiară pentru stat. Acestea precizează că, potrivit jurisprudenței, o obligație financiară care grevează profitul întreprinderilor și care determină o scădere a veniturilor fiscale ale statului nu ar prezenta o asemenea legătură, în timp ce renunțarea de către stat la venituri fiscale pe care ar fi trebuit în mod normal să le încaseze ar prezenta o asemenea legătură dacă un avantaj indirect a fost acordat anumitor întreprinderi.

84 Pe de altă parte, Republica Franceză consideră că angajarea de resurse de stat ar trebui să fie sursa, iar nu consecința avantajului. Or, Comisia ar fi inversat acest raționament.

85 Republica Federală Germania adaugă faptul că prezenta cauză se referă la „efectele secundare” ale declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, care nu sunt susceptibile să implice o sarcină care să greveze bugetul de stat. În plus, dacă un avantaj care nu determină nicio sarcină care să greveze bugetul de stat este susceptibil să denatureze concurența, aceasta nu ar însemna că o asemenea măsură ar fi supusă controlului ajutoarelor de stat. Astfel, interpretarea extensivă a criteriului angajării de resurse de stat propusă de Comisie și de societățile Bouygues ar supune controlului ajutoarelor de stat un mare număr de declarații, precum cele efectuate de statele membre în timpul crizei financiare din 2008.

86 În continuare, în opinia FT și a Republicii Franceze, Tribunalul nu a impus ca avantajul să corespundă cuantumului resurselor angajate de către stat. Tribunalul nu ar fi impus decât o corelație între avantajul acordat și sarcina financiară suportată de bugetul de stat, în sensul că avantajul trebuie să decurgă dintr-o astfel de sarcină. Tribunalul ar fi admis de asemenea că o angajare de resurse de stat poate rezulta dintr-un risc economic suficient de concret de sarcini care să greveze bugetul, însă ar fi încercat să identifice, în mod întemeiat, existența unor obligații care din punct de vedere juridic au caracter obligatoriu.

87 În sfârșit, FT susține că principiul potrivit căruia articolul 107 alineatul (1) TFUE definește intervențiile de stat în funcție de efectele lor nu scutește Comisia de obligația de a identifica cu precizie avantajul de care o întreprindere a beneficiat și de a examina dacă acesta decurge din resurse de stat. Astfel, Comisia nu ar putea, pe baza unei aprecieri globale, să atribuie declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 resursele de stat potențial angajate printr-o măsură distinctă și ulterioară, și anume transmiterea ofertei de împrumut din partea acționarilor.

88 În plus, Republica Franceză arată că Tribunalul a efectuat, la punctele 301-310 din hotărârea atacată, o analiză globală a declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 și a ofertei de împrumut din partea acționarilor și consideră că acesta a reținut în mod întemeiat lipsa unei legături de conexitate între avantajele identificate și o angajare de resurse de stat.

Aprecierea Curții

89 În esență, societățile Bouygues și Comisia reproșează Tribunalului că a săvârșit o eroare de drept atunci când a impus, pentru constatarea existenței unui ajutor de stat, o legătură de conexitate strânsă între, pe de o parte, un avantaj care trebuie identificat separat pentru anunțul din 4 decembrie 2002 și pentru oferta de împrumut din partea acționarilor și, pe de altă parte, o

angajare de resurse de stat echivalent? și corespunzătoare unuia sau celuilalt dintre avantajele identificate în acest fel.

90 S-a arătat, la punctele 40 și 41 din prezenta hotărâre, că Tribunalul a statuat că acordarea unui avantaj în favoarea FT a fost demonstrat pentru anunțul din 4 decembrie 2002, dar că nu fusese stabilit un avantaj suplimentar și distinct decurgând din oferta de împrumut din partea acționarilor.

91 La punctul 262 din hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că din jurisprudență rezultă că avantajul astfel identificat „trebuie să decurgă dintr-un transfer de resurse de stat” și că această „cerință de conexitate între avantajul identificat și angajarea de resurse de stat presupune, în principiu, ca avantajul menționat să fie strâns legat de o sarcină corespunzătoare ce grevează bugetul de stat sau de crearea, în temeiul unor obligații care din punct de vedere juridic au caracter obligatoriu, asumate de stat, a unui risc economic suficient de concret pentru acest buget”.

92 La punctele 293-298 din hotărârea atacată, Tribunalul a efectuat o examinare individuală a anunțului din 4 decembrie 2002. Mai precis, la punctele 293-295 din această hotărâre, Tribunalul a considerat că nu era obligat să verifice dacă acest anunț implică un transfer de resurse de stat, din moment ce nici Comisia, nici societățile Bouygues nu au invocat un asemenea argument și nu au prezentat elemente pertinente și probante în această privință.

93 La punctul 296 din hotărârea atacată, Tribunalul a adăugat că, „în orice caz, un transfer de resurse de stat rezultat din [respectivul] anunț [...] nu ar putea corespunde decât unui avantaj ce constă în deschiderea liniei de credit de 9 miliarde de euro care era preconizată în mod expres” și că „acest avantaj este distinct de cel care decurge din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, astfel cum s-a reținut în” decizia în litigiu.

94 La punctul 297 din hotărârea atacată, Tribunalul a precizat că „cerința de conexitate între avantajul identificat și transferul de resurse de stat presupune ca avantajul menționat să corespundă unei sarcini echivalente ce grevează bugetul de stat [...]. Însă nu aceasta este situația în speță în ceea ce privește relația dintre avantajul [...] ce rezultă din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 [...] și pretinsul transfer de resurse publice care constă în deschiderea unei linii de credit de 9 miliarde de euro, astfel cum este preconizată în anunțul din 4 decembrie 2002”.

95 În ceea ce privește oferta de împrumut din partea acționarilor, Tribunalul a considerat la punctul 299 din hotărârea atacată că, în măsura în care Comisia nu a stabilit suficient, în decizia atacată, un avantaj care să decurgă din această ofertă, nu este posibil, cu atât mai mult, ca Tribunalul să constate existența unui transfer de resurse de stat care ar fi conex acestui avantaj.

96 În sfârșit, în măsura în care Comisia și-a sprijinit constatarea privind existența unui ajutor de stat pe o analiză globală a declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 și a ofertei de împrumut din partea acționarilor, Tribunalul a statuat, la punctul 307 din hotărârea atacată, că aceasta nu poate fi scutită „de obligația sa de a identifica un avantaj specific care implică un transfer corespunzător de resurse de stat” și, la punctul 309 din această hotărâre, că, deși Comisiei îi era permis să înșeama de ansamblul evenimentelor care au precedat anunțul din 4 decembrie 2002 pentru a defini avantajul constând în restabilirea încrederii piețelor financiare și în ameliorarea condițiilor de refinanțare a FT, acest avantaj „nu are drept contrapartidă o diminuare corespunzătoare a bugetului de stat sau un risc economic suficient de concret privind sarcini care să greveze acest buget. În special, acest avantaj este distinct de cel pe care [oferta] de împrumut din partea acționarilor [...] este susceptibil să îl implice și pe care decizia [în litigiu] a omis să îl stabilească suficient”.

97 Rezultă că Tribunalul a considerat că Comisia era obligată să analizeze dacă fiecare intervenție de stat în parte acordă un avantaj specific prin intermediul resurselor de stat. În plus, acesta a considerat că numai o diminuare a bugetului de stat sau un risc economic suficient de concret de sarcini care să greveze acest buget, strâns legat și corespunzător unui avantaj identificat în acest fel, respecta condiția referitoare la finanțarea prin intermediul resurselor de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE.

98 În această privință, mai întâi, trebuie arătat că, potrivit articolului 107 alineatul (1) TFUE, cu excepția derogărilor prevăzute de tratate, sunt incompatibile cu piața internă ajutoarele acordate de state sau prin intermediul resurselor de stat, sub orice formă, care denaturează sau amenință să denatureze concurența prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producerii anumitor bunuri, în măsura în care acestea afectează schimburile comerciale dintre statele membre.

99 Prin urmare, numai avantajele acordate direct sau indirect prin intermediul resurselor de stat sau care reprezintă o sarcină suplimentară pentru stat trebuie considerate ajutoare în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE. Astfel, din înșiși termenii acestei dispoziții și din normele de procedură prevăzute la articolul 108 TFUE reiese că avantajele acordate prin alte mijloace decât resursele de stat nu intră în domeniul de aplicare al dispozițiilor în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 martie 1993, *Slovan Neptun*, C-72/91 și C-73/91, Rec., p. I-887, punctul 19, Hotărârea din 1 decembrie 1998, *Ecotrade*, C-200/97, Rec., p. I-7907, punctul 35, precum și Hotărârea din 13 martie 2001, *PreussenElektra*, C-379/98, Rec., p. I-2099, punctul 58).

100 Or, trebuie arătat că, potrivit unei jurisprudențe constante, nu este necesar să se stabilească, în toate cazurile, că a avut loc un transfer de resurse de stat pentru ca avantajul acordat uneia sau mai multor întreprinderi să poată fi considerat un ajutor de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 martie 1994, *Banco Exterior de España*, C-387/92, Rec., p. I-877, punctul 14, Hotărârea din 19 mai 1999, *Italia/Comisia*, C-6/97, Rec., p. I-2981, punctul 16, și Hotărârea din 16 mai 2002, *Franța/Comisia*, C-482/99, Rec., p. I-4397, punctul 36).

101 Astfel, sunt printre altele considerate ajutoare intervențiile care, sub diverse forme, reduc sarcinile care grevează în mod normal bugetul unei întreprinderi și care, din acest motiv, fărâșă fie subvenții în sensul strict al termenului, au aceeași natură și efecte identice (a se vedea în acest sens Hotărârea *Banco Exterior de España*, citată anterior, punctul 13, Hotărârea din 17 iunie 1999, *Belgia/Comisia*, C-75/97, Rec., p. I-3671, punctul 23, și Hotărârea din 19 septembrie 2000, *Germania/Comisia*, C-156/98, Rec., p. I-6857, punctul 25).

102 Astfel, potrivit unei jurisprudențe constante, articolul 107 alineatul (1) TFUE definește intervențiile de stat în funcție de efectele lor (Hotărârea din 5 iunie 2012, *Comisia/EDF*, C-124/10

P, punctul 77 și jurisprudența citată).

103 Or, întrucât intervențiile de stat iau forme diverse și trebuie analizate în funcție de efectele lor, nu ar fi exclus, după cum au arătat în mod întemeiat societățile Bouygues și Comisia, ca mai multe intervenții succesive ale statului să trebuiască, în vederea aplicării articolului 107 alineatul (1) TFUE, să fie privite ca o intervenție unică.

104 O astfel de situație poate apărea printre altele atunci când mai multe intervenții consecutive sunt, în special având în vedere succesiunea lor în timp, finalitatea lor și situația întreprinderii la momentul acestor intervenții, atât de strâns legate între ele încât este imposibilă separarea lor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 aprilie 1980, Comisia/Italia, 72/79, Rec., p. 1411, punctul 24).

105 În consecință, în condițiile în care a apreciat că era necesară identificarea unei diminuări a bugetului de stat sau a unui risc economic suficient de concret de sarcini care să greveze acest buget, strâns legat și corespunzător sau reprezentând contrapartida unui avantaj specific care decurge din anunțul din 4 decembrie 2002 ori din oferta de împrumut din partea acționarilor, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept prin aplicarea unui criteriu de natură să excludă de la bun început posibilitatea ca aceste intervenții să fie privite, în funcție de legăturile existente între ele și de efectele lor, ca o intervenție unică.

106 În continuare, trebuie arătat că din jurisprudența Curții reiese că o intervenție de stat susceptibilă atât să pună întreprinderile cărora li se aplică într-o situație mai favorabilă decât a altora, cât și să creeze un risc suficient de concret de realizare, în viitor, a unei sarcini suplimentare pentru stat poate greva resursele de stat (a se vedea în acest sens Hotărârea Ecotrade, citată anterior, punctul 41).

107 În special, Curtea a avut ocazia să precizeze că avantajele acordate sub forma unei garanții de stat pot implica o sarcină suplimentară pentru stat (a se vedea în acest sens Hotărârea Ecotrade, citată anterior, punctul 43, și Hotărârea din 8 decembrie 2011, Residex Capital IV, C-275/10, Rep., p. I-13043, punctele 39-42).

108 Pe de altă parte, Curtea a statuat deja că, în condițiile în care, din punct de vedere economic, modificarea condițiilor pieței, care generează un avantaj indirect unor întreprinderi, este rezultanta pierderii unor resurse de către autoritățile publice, nici chiar intervenția unei decizii autonome a investitorilor nu poate duce la eliminarea legăturii existente între pierderea de resurse menționată și avantajul de care beneficiază întreprinderile în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea Germania/Comisia, citată anterior, punctele 25-28).

109 În consecință, în vederea constatării existenței unui ajutor de stat, Comisia trebuie să stabilească o legătură suficient de directă între, pe de o parte, avantajul acordat beneficiarului și, pe de altă parte, o diminuare a bugetului de stat sau chiar un risc economic suficient de concret de sarcini care îl grevează (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 septembrie 2011, Comisia/Țările de Jos, C-279/08 P, Rep., p. I-7671, punctul 111).

110 În schimb, contrar aprecierii Tribunalului, nu este necesar ca o asemenea diminuare sau chiar un asemenea risc să corespundă sau să fie echivalent avantajului menționat și nici ca acesta din urmă să aibă drept contrapartidă o asemenea diminuare sau un asemenea risc sau să aibă aceeași natură ca și angajarea resurselor de stat din care decurge.

111 În consecință, Tribunalul a săvârșit erori de drept atât în cadrul controlului referitor la identificarea de către Comisie a intervenției de stat prin care s-a acordat un ajutor de stat, cât și cu ocazia examinării legăturilor dintre avantajul identificat și angajarea resurselor de stat

constatat? de Comisie.

112 În sfârșit, această constatare nu este repus? în discuție de argumentul Republicii Franceze potrivit căruia Tribunalul a efectuat, la punctele 301-310 din hotărârea atacat?, o analiz? global? a legăturii dintre avantajul acordat și angajarea resurselor de stat. Astfel, în special din rezumatul care se regăsește la punctul 96 din prezenta hotărâre rezult? că Tribunalul nu a realizat această analiz? decât în raport cu criteriile eronate identificate la punctele 105 și 110 din prezenta hotărâre.

113 Întrucât erorile de drept s?vârșite de Tribunal sunt de natur? și vicioze raționamentul care a condus la concluzia, cuprins? la punctul 310 din hotărârea atacat?, potrivit căreia Comisia a înc?lcat noțiunea de ajutor de stat, se impune admiterea primului aspect al celui de al doilea motiv al societăților Bouygues și a primului aspect al celui de al doilea motiv al Comisiei.

114 În aceste condiții, f?r? a fi necesar? examinarea celorlalte motive de recurs, se impune anularea hotărârii atacate.

Cu privire la acțiunea în fața Tribunalului

115 Conform articolului 61 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, aceasta poate, în cazul în care anulează hotărârea Tribunalului, și soluționeze ea însăși în mod definitiv litigiul atunci când acesta este în stare de judecat?.

116 În prezenta cauz?, Curtea dispune de elementele necesare pentru a soluționa definitiv, pe de o parte, cererea de anulare a articolului 1 din decizia în litigiu în m?sură în care Comisia a refuzat să califice declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 drept ajutoare de stat în cauza T-450/04 și, pe de alt? parte, al doilea aspect al celui de al doilea motiv și al treilea motiv invocat de Republica Francez? și de FT în susținerea acțiunilor lor în cauzele T-425/04 și T-444/04 în m?sură în care acest aspect și acest motiv sunt îndreptate împotriva constat?rii, efectuat? în decizia în litigiu, a existenței unui avantaj acordat în favoarea FT de către statul francez.

Cu privire la cererea de anulare a articolului 1 din decizia în litigiu în cauza T-450/04

117 Din cuprinsul punctelor 70-79 din prezenta hotărâre reiese că în decizia în litigiu nu se adopt? o poziție cu privire la plângerea societăților Bouygues în m?sură în care acestea susțin că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituiau, prin ele însele, ajutoare de stat.

118 Prin urmare, motivele cererii prin care se urmărește anularea articolului 1 din decizia în litigiu în m?sură în care Comisia ar fi refuzat să califice declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 drept ajutoare de stat sunt inoperante.

Cu privire la al doilea aspect al celui de al doilea motiv și la al treilea motiv invocate de Republica Francez? și de FT, în m?sură în care acest aspect și acest motiv sunt îndreptate împotriva constat?rii, în decizia în litigiu, a existenței unui avantaj acordat în favoarea FT de către statul francez

Argumentele părților

119 Prin intermediul celui de al doilea aspect al celui de al doilea motiv al acțiunii lor, Republica Francez? și FT susțin că Comisia a constatat în mod greșit existența unui ajutor de stat pe baza a două evenimente distincte, și anume declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, pe de o parte, și intervențiile statului francez din luna decembrie 2002, pe de alt? parte. Or, aceste evenimente ar fi intervenit în momente diferite și nu pot fi considerate o singur? m?sur?. Comisia

ar fi recunoscut ea însăși c?, luate separat, niciunul dintre aceste evenimente nu ar fi fost suficient pentru a justifica această concluzie.

120 Prin intermediul celui de al treilea motiv al acțiunilor lor, Republica Franceză și FT susțin în special că decizia în litigiu este viciată de erori vătătoare de apreciere și vătărate de către Comisie atunci când a considerat că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 puteau fi percepute de pieșe ca un angajament al statului francez și că acestea au avut un impact asupra situației pieșelor în decembrie 2002. FT susține, în plus, că raționamentul Comisiei potrivit căruia oferta de împrumut din partea acționarilor îi conferea un avantaj prin nerespectarea criteriului investitorului privat avizat este de asemenea viciată de o eroare vătătoare de apreciere.

121 Astfel, Republica Franceză și FT arată că, la momentul declarației din iulie 2002, natura măsurilor care urmau a fi luate în privința FT nu fusese decisă și nu fusese luată nicio decizie de investiție susceptibilă să fie calificată drept un angajament ferm al statului francez. Această declarație generală, condiționată și fărâșat caracter obligatoriu din punct de vedere juridic, nu poate fi calificată ca fiind un angajament clar, precis și irevocabil al statului francez.

122 În plus, Republica Franceză și FT contestă faptul că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 au produs un impact asupra percepției actorilor pieșei în luna decembrie 2002 și că au provocat o creștere anormală și care nu poate fi neglijată a valorii acțiunilor și a obligațiilor FT. Mai precis, concluziile unui raport din 28 aprilie 2004 s-ar întemeia pe o metodă de analiză necorespunzătoare și ar fi insuficiente pentru a stabili atât existența unei evoluții semnificativ anormale a cursului acțiunilor FT în luna iulie 2002, cât și existența unei legături de cauzalitate între declarația din 12 iulie 2002 și o astfel de evoluție.

123 În această privință, Republica Franceză și FT precizează că acest raport s-ar fi referit doar la pretensele efecte ale declarației din 12 iulie 2002 asupra pieșelor în luna iulie 2002. Mai mult, acesta nu ar fi putut analiza presupusele efecte ale declarației din 12 iulie 2002 asupra situației pieșei în luna decembrie 2002, având în vedere imposibilitatea de a le deosebi de celelalte evenimente care au intervenit între luna iulie și luna decembrie 2002, precum performanțele și perspectivele operaționale bune ale FT în cursul celui de al doilea semestru al anului 2002, soluționarea situației societății Mobilcom, numirea unui nou președinte-director general și prezentarea unui plan de reechilibrare.

124 În sfârșit, FT subliniază că Comisia recunoștea că oferta de împrumut din partea acționarilor ca atare nu conferea un avantaj societății FT, această ofertă nefiind acceptată de către aceasta, și susține că era exclus ca piața să fi perceput această ofertă ca pe un angajament al statului francez în afara viitoarei sale participări la majorarea de capital, acest proiect limitându-se strict la suma de 9 miliarde de euro și la o durată de 18 luni. Reacția pozitivă a pieșelor și-ar avea originea în principal în numirea noului președinte-director general al FT și în planul de ameliorare a performanței operaționale a acesteia.

Aprecierii Curții

125 Prin argumentația lor, Republica Franceză și FT invocă, în esență, și vătătura de către Comisie a unor erori prin faptul că a considerat că diferitele intervenții ale statului francez între 12 iulie 2002 și 20 decembrie 2002 au reprezentat o singură intervenție, că declarația din 12 iulie 2002 a implicat un angajament al statului francez, că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 au produs un impact asupra percepției actorilor pieșei în luna decembrie 2002 și că oferta de împrumut din partea acționarilor conferea un avantaj în favoarea FT.

126 În această privință, mai întâi, trebuie arătat că, în special din considerentele (188) și (189) ale deciziei în litigiu reiese că Comisia nu și-a întemeiat constatarea existenței unui ajutor de stat

pe faptul c? prin declara?ia din 12 iulie 2002 statul francez ?i-ar fi luat un angajament.

127 În continuare, reiese în special din considerentul (194) al deciziei în litigiu c? Comisia a considerat c? oferta de „împrumut din partea ac?ionarilor (care constituie anticiparea particip?rii statului la recapitalizarea întreprinderii) acord? un avantaj [în favoarea] FT, deoarece îi permite acesteia s? î?i sporeasc? mijloacele de finan?are ?i s? lini?teasc? pia?a în ceea ce prive?te capacitatea sa de a face fa?? scaden?elor sale”. Aceasta a ad?ugat c?, de?i oferta în cauz? nu a fost acceptat? de FT, „aparen?a dat? pie?ei privind existen?a acestui împrumut este susceptibil? s? confere un avantaj societ??ii FT, deoarece pia?a a considerat c? situa?ia financiar? a [FT] era mai solid?”.

128 În considerentul (196) al deciziei în litigiu, Comisia a ad?ugat, în cuprinsul analizei sale privind angajarea resurselor de stat, „c? o poten?ial? sarcin? suplimentar? asupra resurselor de stat a fost creat? prin anun?area punerii la dispozi?ie a împrumutului din partea ac?ionarilor, înso?it? de realizarea condi?iilor prealabile acestei puneri la dispozi?ie [...], aparen?a creat? pie?ei c? acest împrumut fusese efectiv pus la dispozi?ie [...] ?i, în cele din urm?, prin transmiterea contractului de împrumut parafat ?i semnat de ERAP c?tre FT”.

129 În consecin??, Comisia a re?inut c? anun?ul din 4 decembrie 2002 ?i oferta de împrumut din partea ac?ionarilor, luate împreun?, au conferit un avantaj societ??ii FT care a implicat angajarea de resurse de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE.

130 În acest context, în cazul în care Republica Francez? ?i FT consider?, analizând împreun? anun?ul din 4 decembrie 2002 ?i oferta de împrumut din partea ac?ionarilor, c? Comisia a s?vâr?it o eroare, se impune constatarea faptului c?, dup? cum s-a ar?tat la punctele 103 ?i 104 din prezenta hot?râre, interven?iile de stat pot lua forme diverse, astfel încât acestea trebuie examinate în func?ie de efectele lor. În consecin??, nu ar fi exclus ca, de la bun început, mai multe interven?ii consecutive ale statului s? trebuiasc? considerate drept o singur? interven?ie, în special atunci când asemenea interven?ii sunt, în raport cu cronologia lor, cu finalitatea lor ?i cu situa?ia întreprinderii, atât de strâns legate între ele încât este imposibil? separarea lor.

131 Or, este evident c? anun?ul din 4 decembrie 2002 nu poate fi separat de oferta de împrumut din partea ac?ionarilor pus? la dispozi?ie sub forma unei linii de credit de 9 miliarde de euro men?ionat? explicit în anun?ul amintit. Trebuie ad?ugat, în aceast? privin??, c? anun?ul din 4 decembrie 2002 a fost f?cut chiar în ziua în care oferta de împrumut din partea ac?ionarilor a fost notificat? Comisiei.

132 Pe de alt? parte, Comisia a considerat în mod întemeiat c? împrumutul din partea ac?ionarilor, anun?at ?i notificat la 4 decembrie 2002, a conferit societ??ii FT un avantaj în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE.

133 Mai întâi, din considerentul (212) al deciziei în litigiu reiese, astfel cum s-a amintit la punctele 4, 6, 10 ?i 15 din prezenta hot?râre, c?, în perioada cuprins? între lunile martie ?i iulie 2002, Moody's ?i S & P au coborât ratingul notelor de credit ale FT pe ultima pozi?ie a nivelului investi?iilor sigure, cu perspectiv? negativ?, indicând c? aceast? pozi?ie era p?strat? doar datorit? declara?iilor statului francez referitoare la FT.

134 În continuare, din elementele citate la notele de subsol 112 ?i 116 din decizia în litigiu rezult? c?, cel târziu începând de la 9 decembrie 2002, pie?ele puteau considera c? interven?ia statului francez men?ionat? la punctul 132 din prezenta hot?râre asigurase lichiditatea societ??ii FT, având în vedere datoriile sale, pentru urm?toarele 12 luni.

135 În sfâr?it, din cuprinsul punctelor 14 ?i 17 din prezenta hot?râre reiese c?, la 11 ?i 12

decembrie 2002, FT a lansat două emisiuni succesive de obligațiuni pentru suma totală de 2,9 miliarde de euro, c? la 15 ianuarie 2003 aceasta a realizat împrumuturi sub formă de emisiuni de obligațiuni în valoare totală de 5,5 miliarde de euro și c?, la 10 februarie 2003, aceasta a reînnoit o parte dintr-un credit sindicalizat scadent de 15 miliarde de euro.

136 Din cele expuse mai sus rezultă c?, astfel cum în mod întemeiat a afirmat Comisia în considerentul (194) al deciziei în litigiu, împrumutul din partea acționarilor constituie un avantaj în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE, din moment ce a permis FT „să își sporească mijloacele de finanțare și să liniștească piața în ceea ce privește capacitatea sa de a face față scadențelor sale”.

137 În ceea ce privește condiția referitoare la angajarea resurselor de stat, prevăzută de asemenea la articolul 107 alineatul (1) TFUE, trebuie să se constate că împrumutul din partea acționarilor are ca obiect deschiderea unei linii de credit de 9 miliarde de euro. Deci este adevărat că FT nu a semnat contractul de împrumut care i-a fost trimis, beneficiarul menționat ar fi putut, după cum în mod întemeiat constată Comisia în considerentul (196) al deciziei în litigiu, să îl semneze în orice moment, acordându-și astfel dreptul de a obține imediat plata sumei de 9 miliarde de euro.

138 Pe de altă parte, la nota de subsol 116 din decizia în litigiu, Comisia a arătat că, încă de la 5 decembrie 2002, în cadrul unei prezentări făcute investitorilor, FT a descris „linia de credit” a statului francez ca fiind disponibilă imediat, că în aceeași zi S & P a anunțat că statul francez urma să acorde imediat un împrumut în calitatea sa de acționar, că a fost semnalat Comisiei de finanțare a Adunării Naționale franceze că împrumutul din partea acționarilor „a fost pus deja la dispoziția FT” și că Moody's a anunțat, la 9 decembrie 2002, confirmarea faptului că „linia de credit de 9 miliarde de euro a fost pusă în aplicare”.

139 Or, având în vedere, pe de o parte, potențiala sarcină suplimentară de 9 miliarde de euro asupra resurselor de stat și, pe de altă parte, jurisprudența citată la punctul 107 din prezenta hotărâre, Comisia a constatat în mod întemeiat că avantajul menționat la punctul 132 din prezenta hotărâre a fost acordat prin intermediul unor resurse de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE.

Cu privire la celelalte elemente ale celui de al doilea aspect al celui de al doilea motiv și ale celui de al treilea motiv invocate de Republica Franceză și de FT, precum și cu privire la celelalte motive invocate de Republica Franceză și de FT

140 Trebuie să se constate că litigiul nu este în stare de judecată în ceea ce privește al doilea și al treilea motiv invocate de Republica Franceză și de FT, în măsura în care aceste motive sunt îndreptate împotriva aplicării criteriului investitorului privat avizat făcute de către Comisie.

141 Aceeași este situația în ceea ce privește primul motiv invocat de Republica Franceză și de FT, întemeiat pe o încălcare a unor norme fundamentale de procedură și a dreptului la apărare, și al patrulea motiv invocat de Republica Franceză, întemeiat pe o lipsă de motivare, și, prin urmare, în ceea ce privește cererea societăților Bouygues având ca obiect anularea articolului 2 din decizia în litigiu.

142 În consecință, se impune trimiterea cauzelor T-425/04, T-444/04 și T-450/04 la Tribunal pentru a se pronunța asupra respectivului aspect și a respectivelor motive și argumente invocate, precum și asupra cererii introduse în fața sa cu privire la care Curtea nu s-a pronunțat.

Cu privire la cheltuielile de judecată

143 Întrucât cauzele sunt trimise spre judecare la Tribunal, este necesar ca cererea privind cheltuielile de judecată să se soluționeze odată cu fondul.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară și hotărăște:

- 1) **Anulează Hotărârea Tribunalului Uniunii Europene din 21 mai 2010, Franța și alții/Comisia (T-425/04, T-444/04, T-450/04 și T-456/04).**
- 2) **Trimite cauzele T-425/04, T-444/04, T-450/04 și T-456/04 Tribunalului Uniunii Europene pentru a se pronunța asupra motivelor invocate și a cererilor formulate în fața sa cu privire la care Curtea nu s-a pronunțat.**
- 3) **Cererea privind cheltuielile de judecată se soluționează odată cu fondul.**

Semnături

* Limba de procedură: franceza.